

Jean-François Lyotard
Pourquoi philosopher?

– Presses Universitaires France,
 Paris, 2012., 111 str.

Francuski filozof Jean-François Lyotard poznat je široj javnosti po svojoj knjizi »Postmoderno stanje« kojom je postao jedan od najznačajnijih teoretičara postmoderne filozofije. Zahvaljujući toj knjizi, pojam »postmoderna«, »postmoderno« postao je jedan od najupotrebljivijih pojmova kojima se i danas nastoji protumačiti vrijeme u kojemu živimo. Lyotard se pak dokazao i kao vrstan poznavatelj Kantove estetike (»Leçons sur l'Analytique du Sublime«) te kao suptilan analitičar mnogobrojnih filozofskih i drugih tema (»Le Différend«, »Augustinove Ispovijesti«). Prije nekoliko dana svjetlo dana ugledala su dosad neobjavljena četiri predavanja pod naslovom »Zašto filozofirati« koje je Lyotard održao na Sorboni davne 1964. godine. Predgovor je napisala njegova kćerka iz prvoga braka, Corinne Enaudeau. Osvrnut ćemo se na neke misli te vrlo zanimljive knjige.

Jean-François Lyotard tumači filozofiju u svjetlu njezina čina tako da pitanje ne glasi zašto filozofija, nego zašto filozofirati. U tomu »zašto« francuski filozof primjećuje problematiziranje filozofije sobom samom. Naime, filozofija nije nikad po sebi samorazumljiva, ona u sebi nosi mogućnost uništenja, nepostojanja. Točnije, taj »zašto« koji si svaki filozof postavlja kao pitanje, ukazuje na prisuće i moguće odsuće same filozofije. (str. 22.) »Zašto« zapravo vodi do temeljne ideje kojom Lyotard tumači filozofira-

nje, a to je želja. Tako i naslov prvoga predavanja ne glasi »zašto filozofirati?«, nego »zašto željeti?«. Želju naš pisac ne razumijeva kao odnos subjekta i objekta, kako se to obično tumači. Želja pak predstavlja »kretanju nečega što ide prema nečemu drugom kao onomu što mu nedostaje«. (str. 23.) Željeti znači biti nedostatan, želja označava nedostatnost: onaj tko želi, još ne posjeduje željeno, nedostatan je. Nedostatnost se pak ostvaruje kao odsuće i prisuće. Željeni je objekt odsutan u onomu tko želi, a opet je i prisutan kroz to isto odsuće (strah, nada). (str. 24.)

Ideju želje Lyotard vidi upisanu u samoj filozofiji, ukoliko se filozofija bavi »filein«, erosom. Igra odsuća i prisuća može se vidjeti i u Platonovu tumačenju erosa u »Simposionu«. Eros je sin Porosa i Penije, »snalazljivka« (prisuće) i »oskudice« (odsuće). (str. 25. -31.) Filozofija pod vidom želje dolazi također do izražaja u odnosu Sokrata i Alkibijada u istomu »Simposionu«. Alkibijad želi spavati sa Sokratom, želi pružanjem užitka, davanjem svoje ljepote, dobiti zauzvrat Sokratovu ljepotu, tj. mudrost. Dakle, Alkibijad želi razmjenu, pri čemu pokazuje da mudrost shvaća kao objekt razmjene. No, Sokrat ne pristaje na Alkibijadevu igru, poručujući mu time da on, Sokrat, uopće ne posjeduje mudrost, jer mudrost nije i ne može biti objekt razmjene. Sokrat mu zapravo razotkriva »prazninu«, odnosno samu želju kao takvu. Iz toga proizlazi da filozofija ne želi da »želje budu uvjeravane i poražene, nego da budu oblikovane i promišljene«. (str. 37.) Sokrat potiče Alkibijada da se otvori samoj želji, odsuću/prisu-

ću: jer se »možda cijela mudrost sastoji u tomu da uši budu otvorene za to odsuće i da se boravi kod njega. Umjesto da traži mudrost, što je ludost, bilo bi bolje Alkibijadu (a također i vama i meni) da tražimo zašto tražimo. Filozofirati nije željeti mudrost, nego željeti želju«. (str. 38.) Lyotard želi reći da je filozof osoba koja na poseban način živi želju. On je »u potpunosti poslušan toj kretnji želje« (str. 41.), živi njezino odsuće/prisuće, odnosno prisuće odsuća. Filozof to čini, za razliku od ostalih ljudi koji potiskuju to odsuće objektiviziranjem zbilje (poput Alkibijada) koja umrtvljuje i ubija čovjekovu želju. Dakle, filozof neprestance filozofira, jer neprestance želi: »Da nas danas netko priupita 'zašto filozofirati?', mogli bismo uvijek odgovoriti protupitanjem 'ali zašto željeti?; zašto posvuda postoji kretnja istoga koje traži drugo?'. Mogli bismo uvijek reći, dok ne nađemo bolji izraz: 'mi filozofiramo jer filozofija to želi'«. (str. 42.)

To je temeljna teza Lyotardovih ostalih triju predavanja. U drugomu predavanju »Filozofija i početak« kretnja želje pod vidom odsuća/prisuća pojašnjava se idejom gubitka jedinstva. Tu ideju naš pisac razvija pozivajući se na Hegela, na njegovo poimanje filozofije u djelu »Razlika između filozofijskih sustava Fichtea i Hegela« (1801.) te na Heraklita i njegovu misao. Filozofija tako nastaje u »tuzi zbog jedinstva.« (str. 44.) Filozofija svaki put polazi od ništice, od svijesti nedostatnosti, gubitka jedinstva koje se neprestance traži: »Gubitak jedinstva motiv je filozofije u smislu da nas taj gubitak goni da filozofiramo.« (str. 61.) Stoga je filozof »vječiti početnik«. (Hus-

serl) (str. 57.) U trećemu predavanju »O riječi filozofija« autor prvo razmatra općenito o značenju jezika. Jezik za njega nije tek puki izričaj, odijelo misli, nego sama misao jest jezik: ono što nije izrečeno, nije ni mišljeno. Kada se filozofirajući govori, tada se ne govori na temelju već zadanoga simboličko-metaforičkoga govora, gdje je sve znak nečega, primjerice objave, kako to čini vjera. Filozofija se u tom smislu kritički odnosi prema već dogođenom govoru vjere, kritički promišlja riječ vjere, »njezinu aktivnu moć preobrazbe neizrečenoga smisla u govor«. (str. 82.) S druge pak strane, filozofija ne govori ni poput znanosti koja posjeduje značenje i sve reducira na igru pitanja i odgovora. (str. 82.) Ne čineći ni jedno ni drugo, filozofija uvijek polazi od već spomenutoga gubitka, kad se »čini da svijet i čovjek više ne govore«. Riječ filozofija je »riječ koja *de-siderat*, želi, riječ koju je šutnja zvijezda lišila riječi bogova«. (str. 79.) Filozofija ne posjeduje svoj govor, njezin je govor »prazan poput dvorane prije nekog spektakla«. (84.) Filozof filozofiranjem daje istodobno i manje i više od onoga što tražimo od njegovih riječi. Njegove riječi daju »manje«, jer su uvijek prožete logikom nedostatnosti, nedovršene, nikad sebi dostatne. Ona pak donose i uvijek »više«, jer »donosi na vidjelo podzemna značenja, a da ih ne imenuje, i zato zaslužuje slušateljstvo koje je slično pjesnicima i sanjarima«. (str. 85.) Filozofska riječ ne posjeduje istinu, ona joj nedostaje. (str. 86.)

Naposljetku, u zadnjemu predavanju »o filozofiji i djelovanju« Lyotard promišlja Marxovu čuvenu kritiku filozofije, pre-

ma kojoj su filozofi samo interpretirali svijetu, a svijet je potrebno mijenjati. Dolazi do zaključka da mijenjanje, preobrazba svijeta ne mora biti u suprotnosti sa samom filozofijom. Upravo u filozofiji želja za preobrazbom svijeta može doći do izražaja, može se izraziti ona nedostatnost zbog koje patimo. Imenujući tu nedostatnost, ta se ista nedostatnost može preobraziti. (str. 108.) Zato i danas imamo potrebu za filozofijom, jer ona imenuje i izriče nedostatnost u društvu. No, dok se prije ubijalo filozofe otrovom, danas ih se također može ubijati, doduše ne otrovom nego tako da se spriječi njihova prisutnost u društvu, da »budu prisutni sa svojim nedostatkom«. (str. 90.)

Onaj tko je upoznat s Lyotardovom mišlju moći će, na temelju ovih ranih njegovih predavanja, bolje slijediti razvoj njegove filozofije. Mogli bismo reći da je francuski filozof već ovdje zacrtao svoju »postmodernu misao«: filozofirati znači željeti, njegovati i čuvati odsuće/prisuće, nedostatnost kojom se ništi svaki pokušaj apsolutizacije zbilje prisutne u »velikim pričama«. Osim toga, već ovdje uviđamo tipično postmoderno odvajanje želje od istine: istina se shvaća kao nešto što ugrožava »nedostatnu želju« pa time i istina prestaje biti tema filozofije. Unatoč tomu problematičnom odvajanju želje od istine, Lyotardova misao i danas zavrjeđuje pozornost, jer su naše želje i dalje izložene najrazličitijim manipulacijama. Našim se željama nude idoli »prisuća«, ispunjenosti koji nas zarobljavaju. Lyotardov pledoaje jest pledoaje za nezarobljenost naših želja, za njihovu trajnu otvorenost, čak

bismo mogli reći za njihov trajni nemir: ništa ne smije spriječiti, zaustaviti igru odsuća/prisuća želje. A filozofija u tomu upravo treba pripomoći.

Šteta što se u predavanjima francuski mislilac nije dublje osvrnuo na religiju, na kršćanstvo. Mogao je u vjeri naći dobra saveznika, možda danas filozofiji i više nego ikad potrebnoga saveznika. Jer, u »podnevu idola« - kapitala, interesa, profitabilnosti znanosti, krize humanističkih znanosti - i filozofija i teologija jednako su izložene mogućnosti potpunoga iščeznuća. A o čemu drugom govori vjera, teologija, ako ne o onom »Nedostatnom«, o Bogu. Upravo je Bog onaj koji našu želju oslobađa od svih njezinih ovozemaljskih objekata koji je mogu zarobiti. Vjera nas drži budnima spram »Nedostatnoga« koji nas spašava, ona je odsuće/prisuće Boga koji ništi svaki pokušaj apsolutizacije ovozemaljskoga. Nasposljertku, vjera, a time i teologija kao »intellectus fidei«, podsjeća današnjega čovjeka na ono što mu »nedostaje«, a što jedino »dostaje« da ispunni njegovo nemirno srce.

Ivica Raguž

Walter Kardinal Kasper

Barmherzigkeit. Grundbegriff des Evangeliums – Schlüssel christlichen Lebens

– Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2012., 252 str.

Kardinal Walter Kasper svoju najnoviju knjigu o milosrđu otvara poglavljem pod naslovom »Milosrđe – aktualna, ali